

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Balansen mellan struktur och ostruktur

En kvalitativ intervjustudie om fritidsgårdars
brottsförebyggande potential

Författare: Ebba Vinberg & Jenny Boldermo Winsvold
Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp
Vårterminen 2024
Handledare: David Sausdal

Abstrakt

Författare: Ebba Vinberg & Jenny Boldermo Winsvold

Titel: Balansen mellan struktur och ostruktur

Kandidatuppsats: SOCK10, 15hp

Sociologiska institutionen, vårterminen 2024

Handledare: David Sausdal

Syftet med denna studie är att undersöka fritidsgårdars brottsförebyggande potential i socioekonomiskt utsatta områden. Det empiriska materialet har samlats in genom kvalitativa intervjuer med sex fritidsledare från tre olika fritidsgårdar i Malmö. För att analysera det empiriska materialet har vi använt Hirschis teori om sociala band, som säger att nära och varma relationer till andra binder ungdomen till konformitet. Tidigare forskning pekar på fritidsgårdars begränsade brottsförebyggande potential till följd av deras brist på struktur. Däremot visar vi genom vår studie att det finns en struktur hos fritidsgårdarna då verksamheten till viss del är kompetensorienterad, regelstyrd och övervakas av kompetenta fritidsledare. En struktur som minskar möjligheterna till avvikande beteenden hos ungdomarna. Samtidigt kännetecknas fritidsgårdarna i denna studie av en viss ostruktur. Denna ostruktur är ett viktigt komplement för att motivera ungdomarna till att besöka fritidsgårdarna. Likaså bidrar ostrukturen till att skapa ömsesidigt tillitsfulla relationer som ungdomarna bryr sig om, vilka inbegriper en intern social kontroll. Genom vår studies teoretisering, visar vi hur fritidsgårdars brottsförebyggande potential finns i den *balans mellan struktur och ostruktur* som genomsyrar fritidsgårdens verksamhet.

Nyckelord: *fritidsgårdar, ungdomsbrottslighet, brottsprevention, relationsskapande, social kontroll*

Innehållsförteckning

Abstrakt	1
Förord	3
1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Avgränsning Malmö	6
2. Teori och tidigare forskning	6
2.1 Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen	6
2.2 Teori om sociala band	7
2.3 Den svenska ungdomsbrottsligheten	8
2.4 Fritidsgårdens struktur	9
2.5 Fritidsgårdens brottsförebyggande potential	12
2.6 Att balansera mellan kontroll och kontakt	14
3. Metod	17
3.1 Abduktiv ansats	17
3.2 Avgränsning och urval	17
3.3 Intervjuerna	19
3.4 Intervjuguide	19
3.5 Tillvägagångssätt vid analys av data	20
3.6 Kvalitetsmått	20
3.7 Etiska överväganden	22
4. Resultat och analys	23
4.1 Balansen mellan strukturerade och ostrukturerade aktiviteter	23
4.2 Balansen mellan öppenhet och gränssättande	28
4.3 Balansen mellan vän och auktoritet	32
4.4 Balans i samverkan	34
4.5 Sammanfattning analys	37
5. Diskussion och slutsats	39
Källförteckning	40
Bilaga 1. Missivbrev	43
Bilaga 2. Intervjuguide	44

Förord

Vi vill börja med att tacka alla de fritidsledare som med glädje och stort engagemang deltog i intervjuerna och visade oss runt på deras arbetsplatser. Tack för utförliga svar och många koppar kaffe. Vi vill även tacka vår handledare David Sausdal som har väglett och stöttat oss genom hela uppsatsprocessen. Till sist vill vi tacka varandra för goda diskussioner och ett bra samarbete som gjort att vår vänskap har hållit sig intakt hela vägen.

1. Inledning

Barnen känner oss in och ut, så dom märker vart gränser går och så vidare. Så jag tror att när vi visar vilka typer av människor vi är, så visar vi på nåt sätt vad som är okej och inte, vad som är bra och inte/.../Jag tror allt det vi gör kan vara brottsförebyggande. Bara att spela pingis med nån kan vara brottsförebyggande. (Fritidsledare 4)

Vi börjar med att säga att vi är en familj. Fritidsgården är ungdomarnas andra hem. De kommer hit, vi kramar varandra, likt föräldrar. De är som mina egna barn. Vi visar kärlek och respekt. När de inte sköter sig visar vi den tuffa sidan, 1 gång, 2 gånger, 3 gånger, tack för idag. Vi för samtal med föräldrarna och samtal med ungdomarna när de kommer tillbaka. Det bygger på trygghet, kärlek och respekt. (Fritidsledare 6)

Då fritidsgårdar etablerades i Sverige var det ursprungliga syftet att ge pojkar med problembeteende en meningsfull fritid (Andersson & Jordan 2007, 35). Fritidsgårdars uppdrag har sedan utvecklats till att idag ha ett mer främjande och utvecklande syfte framför förebyggande (Tavilzadeh et al. 2023, 54). I dag betraktas fritidsgårdars arbete vanligtvis inte som brottspreventivt utöver sitt situationella potential till att hålla ungdomar borta från brottsliga aktiviteter på kvällstid (Andersson & Jordan 2007, 36). Det kan förstås utifrån en allmän ideologisk omsvängning, som medfört att brottsprevention definieras i termer av situationell kontroll snarare än socialisation (Sahlin 2000). Tidigare forskning såväl som den politiska debatten avfärdar fritidsgårdars brottspreventiva funktion till följd av deras avsaknad av situationell kontroll och struktur. Man bortser från hur fritidsgårdars främjande arbete kan ha brottsförebyggande potential.

En pappa blev skjuten till döds efter att ha konfronterat ett gäng ungdomar i Skärholmen. Som svar på händelsen skriver Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson på den sociala nätverkstjänsten X:” "Internationella konventioner, unkna gamla argument om socioekonomiska faktorer eller debilt prat om brottsförebyggande

fritidsgårdar tycker jag ska åka i papperskorgen direkt. Det duger inte att rapa floskler, det är dags att Sverige förklarar fullt krig mot varje enskild individ i dessa kriminella gäng" (Bolmgren 2024). Detta är ett exempel från den rådande kriminalpolitiska diskursen.

Under de senaste åren i Sverige har man sett en allvarlig utveckling där allt yngre barn dras in i kriminella nätverk, och i vissa fall begår grova brott. Ungdomar i 15-17 års ålder misstänks i allt större omfattning för grova brott som vapenbrott, överlåtelse av narkotika och mord. Även misstanke om grova brott hos barn under 15 år har ökat avsevärt (Brå 2023, 54). För att motverka denna utveckling föreslås bland annat sänkt straffmyndighetsålder och utvidgad ungdomsövervakning som påföljd (Dir. 2023:112). Samtidigt ser vi en avveckling av fritidsgårdarna. Sedan 80-talet har antalet fritidsgårdar i Malmö minskat och de kvarvarande fritidsgårdarna har fått mindre budget (Tavilzadeh et al. 2023, 54). Fritidsgårdar och deras avveckling får ingen central plats i debatten och forskningen om ungdomsbrottslighet, då de inte har ett formulerat brottspreventivt syfte i den rådande kriminalpolitiska diskursen (Sahlin 2000).

1.1 Syfte och frågeställning

I denna uppsats vill vi visa på hur fritidsgårdars arbete kan verka brottsförebyggande även utanför ramen för situationell kontroll. Fritidsgårdarnas brottsförebyggande potential ligger i den form av social kontroll som uppstår i ömsesidigt tillitsfulla relationer. Detta relationsskapande har sin förutsättning i den balans mellan struktur och ostruktur som karakteriserar fritidsgårdens verksamhet. Vår frågeställning är därmed:

Hur kan fritidsgårdars arbete verka brottsförebyggande?

- Hur balanserar fritidsgårdar mellan struktur och ostruktur i sin verksamhet?

Uppsatsen har en kvalitativ ansats och baseras på 6 semistrukturerade intervjuer med fritidsledare. Empirin analyseras utifrån teori och tidigare forskning om brottsprevention och brottslighetens orsaker.

1.2 Avgränsning Malmö

Vi har valt att avgränsa vår studie till fritidsgårdar i Malmö. Malmö har historiskt sett kantats av mycket gängkriminalitet, men på senare tid har man sett en positiv utveckling med en minskning av det grova våldet i form av skjutningar och sprängningar (Ivert & Mellgren 2023). Däremot finns det fortfarande områden i Malmö som av polisen betraktas som utsatta, platser med låg socioekonomisk status där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället (Malmö Stad 2024). Malmö har i dag 17 fritidsgårdar för ungdomar i åldrarna 12-18 år (Blomdahl et al. 2021, 111). Ungdomar från socioekonomiskt utsatta områden besöker Malmös fritidsgårdar i störst utsträckning. De med bättre socioekonomisk status deltar snarare i avgiftsbelagda fritidsaktiviteter som idrottsföreningar eller kulturskola (ibid, 113). En del av uppdraget till Malmö Stads fritidsgårdar är att erbjuda ett alternativ för unga som inte deltar i föreningslivet (ibid, 111). Vi har valt att göra våra intervjuer på fritidsgårdar som ligger i utsatta områden i Malmö då kriminaliteten har störst inflytande där samt då det framförallt är ungdomar i dessa områden som besöker fritidsgårdar.

2. Teori och tidigare forskning

2.1 Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen

Ingrid Sahlin (2000) menar att brottspreventionens utformning är ett uttryck för och en del av samhällets rådande ideologiproduktion i stort, relativt oberoende av brottslighetens orsaker. De senaste decennierna har man övergått från att fokusera på socialisation till att fokusera på kontroll i det brottsförebyggande arbetet. Socialisationsmodellen syftar till att underlätta individens integration i samhälleliga normer och värderingar och därav påverka dennes beteenden. Överordnat värde för modellen är individens välfärd och frihet. Fritidsgårdar beskrivs av Sahlin som brottspreventiva inom ramen för socialisationsmodellen. Kontrollmodellen säger att människor begår brott om de ges möjlighet och det är lönsamt. Därför bör man öka riskerna och minska lönsamheten med att begå brott. Överordnat värde för modellen är samhällets ordning.

Sahlin (2000, 20) belyser *den inverterade preventionen*: det finns åtgärder som förändrar samhället och individers beteenden, och därmed sannolikt den brottsliga utvecklingen, men som inte fångas upp av brottspreventionens begreppsapparat. Preventionens kontrollfokus har orsakat en nedrustning av socialpolitik och offentlig verksamhet som fritidsgårdar då de inte längre motiveras utifrån ett brottsförebyggande syfte. Konsekvenserna av utvecklingen av fritidsgårdar undersöks inte längre i termer av brottslighet utan snarare i termer av ekonomi. Politikens såväl som kriminologins fokus ligger istället på insatser som explicit syftar på att förebygga brott, till exempel övervakning och straff. Det innebär däremot inte att fritidsgårdens potentiellt brottsförebyggande effekter har försvunnit.

2.2 Teori om sociala band

Travis Hirschi (1969) sociala band teori fokuserar på att besvara varför vi inte begår brott snarare än varför vi begår brott. Teorin utgår från att människor föds med impulser och motiv att avvika i sina beteenden och att det är ett normalt tillstånd. Dessa impulser begränsas och kontrolleras i sin tur genom effektiv socialisering. Avvikande beteende uppstår då individens band till det konventionella samhället är svaga eller obefintliga. Sociala band förklarar alltså konformitet och reducerar brott. Hirschi klassificerar de sociala banden enligt följande:

Anknytning: Detta sociala band avser nära och varma relationer till andra. Vi internaliserar normer då vi bryr oss om vad andra tycker och tänker om oss. Bryr man sig inte om andras förväntningar och uppfattningar är man inte bunden till normer och man är fri att avvika.

Åtagande: Detta beskrivs som en rationell komponent av konformitet. Att investera tid och energi i konventionella aktiviteter, till exempel utbildning eller karriär, medför vissa kostnader som måste tas med i beräkningen av de konsekvenser en avvikande handling medför. Samhället är uppbyggt så att vi riskerar att förlora det vi investerat i konventionella handlingar, till exempel rykte och framtidsutsikter, då vi ägnar oss åt avvikande handlingar. Sannolikheten att avvika från samhällets normer blir alltså

mindre då vi engagerar oss i det konventionella samhället, i och med att kostnaderna blir större. Detta sociala band omfattar inte enbart risken att förlora det man redan har utan också det man hoppas uppnå i framtiden.

Involvering: Man saknar tid och möjlighet att ägna sig åt kriminella aktiviteter då man åtar sig konventionella aktiviteter, då man måste förhålla sig till sådant som arbetstider, avtal, skoltider och fotbollsträningar. Man uppslukas helt enkelt av konventionella aktiviteter och saknar möjlighet att ens tänka på avvikande handlingar. Huruvida man begår kriminella handlingar eller inte beror därför på i vilken omfattning man erbjuds sådana konventionella aktiviteter.

Övertygelse: Man begår inte avvikande handlingar till följd av att man har värderingar som strider mot den konventionella moralen. Sociala band teorin utgår från att det finns ett gemensamt samhälleligt värdesystem vilket avvikaren har socialiserats in i, om det så är imperfekt. Man förutsätter att avvikaren tror på de samhälleliga reglerna även fast man bryter mot dem. Det faktum att somliga avviker från reglerna och andra inte förklaras utifrån att det finns en variation gällande övertygelsen om den moraliska validiteten hos reglerna. Ju mindre en person tror på att han borde följa en viss regel desto större chans är det att denne person bryter mot regeln. Styrkan på övertygelsen beror på styrkan på andra sociala band till det konventionella samhället.

De olika sociala banden kan kopplas till varandra. Ju starkare socialt band man har till det konventionella samhället på något av dessa sätt desto större sannolikhet är det att man har starka sociala band även på andra sätt. Har man en stark anknytning till konventionella personer så är det troligare att man involverar sig i konventionella aktiviteter och har en stark övertygelse om moraliska validiteten i konventionella regler.

2.3 Den svenska ungdomsbrottsligheten

I en kvantitativ studie undersöker Jonas Ring (2017) sambandet mellan flera olika riskfaktorer och brottsbelastningen hos ungdomar i Sverige. Riskfaktorerna grundar sig i olika kriminologiska teorier som avser förklara ungas brottsbenägenhet som bland annat

Hirschi (1969) teori om sociala band, inlärningsteorier av Sutherland (1955) och Cohen (1955) samt Mertons strainteorier (1968).

Teorin om sociala band får stöd i studien, framförallt verkar övertygelse om att det är viktigt att följa samhällets regler ha stor betydelse för ungas brottsbelastning. Sociala band gentemot föräldrar och skola uppvisar också ett samband gentemot brottsbelastning. Framförallt svag föräldratillsyn verkar som en riskfaktor för att begå brott. Däremot tycks sambandet mellan känslomässig anknytning till kamrater och brottsbelastning vara betydligt svagare, vilket inte stöder teorin om sociala band (Ring 2017, 117).

Hirschi (1969) menar att en varm och emotionell relation till föräldrar och vänner minskar risken att man begår brott, trots att föräldrarna och vännerna är kriminella. Rings (2017, 117-118) studie visar däremot på att faktorer som gäller antilegalt kamratinflytande och brottsbelastning har ett starkt samband, vilket snarare stöder inlärningsteorier. Kamrater lär in, uppmuntrar och förstärker brottsligt beteende. Sambandet mellan faktorerna kamrattolerans och egen tolerans till brott är i sin tur starkt. Sammantaget, resultaten i studien överensstämmer med den integrerade förklaringsmodell som säger att svaga sociala band till föräldrar och skola fungerar som riskfaktor för umgänge i kriminella kretsar vilket är starkt kopplat till brott. Det samband strukturella bakgrundsfaktorer i form av social och ekonomisk utsatthet har med brottsbelastning kan enligt resultatet snarare förklaras av svaga sociala band till det konventionella samhället och av kriminellt umgänge, inte de strukturella bakgrundsfaktorerna i sig själva.

2.4 Fritidsgårdens struktur

Mahoney och Stattin (2000) undersöker hur strukturen och den sociala kontexten för ungdomars fritidsaktiviteter relaterar till antisociala beteenden som kriminalitet, aggressivitet och drogmissbruk. Resultaten i den kvantitativa studien visar att deltagande i fritidsaktiviteter med hög struktur kan kopplas till låga nivåer av antisociala beteenden. Att delta i ett lag som tävlar i en sport beskrivs som en aktivitet

med hög struktur. Fritidsaktiviteter med hög struktur kännetecknas av regelbundet schema för deltagande, regelstyrt deltagande, vägledning och övervakning av kompetenta vuxna aktivitetsledare, tyngdpunkt på aktiviteter som utvecklar färdigheter och tydlig återkoppling på sina prestationer. Deltagande i aktiviteter med låg struktur kopplas tvärtom till höga nivåer av antisocialt beteende. Fritidsgårdar erbjuder fritidsaktiviteter med låg struktur, menar författarna. Fritidsaktiviteter med låg struktur kännetecknas av spontanitet, avsaknad av formella regler, begränsad övervakning och vägledning av kompetenta vuxna ledare samt få mål relaterade till utveckling av färdigheter. Studiens samband förklaras utifrån att möjligheterna att ägna sig åt antisociala beteenden är större för fritidsaktiviteter med låg struktur, framförallt om andelen avvikande ungdomar som deltar är hög.

Författarna (2000) menar att strukturerade fritidsaktiviteter kännetecknas av högre social komplexitet. Samarbete mellan kamrater i syfte att uppnå ett konventionellt mål med stöd och övervakning från föräldrar och aktivitetsledare bidrar till att skapa konventionella vänskapsrelationer. Likaså bidrar föräldrarnas och aktivitetsledarnas närvaro och insyn till att de känner tillit gentemot ungdomarna och att det finns potential för goda relationer med ungdomarna. Fritidsaktiviteter med låg struktur kännetecknas av brist på konventionella sociala relationer. Sådana fritidsaktiviteter tenderar att utövas av en hög andel avvikande kamrater, utan varken stöd eller tillsyn från föräldrar eller aktivitetsledare. Det uppstår en optimal situation för att initiera, upprätthålla och accelerera antisocialt beteende genom social inflytande inom avvikande vänskapsrelationer. Författarna (2000) argumenterar för att man bör locka ungdomar till att frivilligt delta samt sänka barriärerna för att delta i strukturerade aktiviteter för avsedda brottspreventiva effekter. Avslutningsvis menar författarna att man inte bör förbjuda fritidsgårdar från att finnas utan snarare öka strukturen på fritidsgårdar i brottspreventivt syfte.

I en senare studie följer Mahoney, Stattin och Lord (2004) upp resultaten från Mahoney och Stattin (2000), för att mer precist undersöka om fritidsgårdar kan utveckla antisocialt beteende hos besökande ungdomar. Att deltagande i fritidsgårdar hade ett samband med antisocialt beteende i den tidigare studien kan bero på att det är ungdomar

med antisocialt beteende som i störst grad söker sig till fritidsgårdar. Genom att mäta deltagandet i fritidsgårdar vid två olika tidpunkter, kunde Mahoney, Stattin och Lord (2004) visa att frekvensen på deltagandet var associerad med ett *ökning* i antisocialt beteende. Däremot var denna ökning bara förekommande på fritidsgårdar där många ungdomar med antisociala beteenden var samlade (ibid, 559). Författarna hävdar därför att det främst är viktigt att fritidsgårdar hindrar en hög population av antisociala ungdomar. Det är bland annat fritidsgårdarnas avsaknad av regler, krav och övervakning av vuxna som kan göra det till en attraktiv arena för ungdomar med antisociala beteenden.

I likhet med Mahoney och Stattin (2000) och Mahoney, Stattin och Lord (2004) visar Osgood et al. (1996) i en kvantitativ studie att det finns ett tydligt samband mellan ostrukturerade sociala aktiviteter med vänner utan närvaro av auktoritetsfigurer och avvikande beteenden bland ungdomar. Att hänga ute på kvällarna med kompisar för att bara ha roligt eller gå på fester uppvisar ett starkt samband med kriminella handlingar, alkoholkonsumtion, drogbruk och farlig bilkörning. Författarna förklarar det uppvisade sambandet utifrån ett situationellt rutinaktivitetsperspektiv. Rutinaktiviteter i form av ostrukturerade sociala fritidsaktiviteter i frånvaro av auktoritetsfigurer medför ökade fördelar och möjligheter till avvikande beteende. För det första, avsaknad av strukturerade aktiviteter medför en situationell kontext där man får tid till att ägna sig åt avvikande beteenden. För det andra gör närvaron av vänner det enklare att delta i avvikande handlingar och att de blir mer lönsamma i termer av status och grupptillhörighet. Till sist, avsaknaden av auktoritetsfigurer leder till brist på social kontroll i form av reaktioner på avvikande handlingar.

I sin förklaring av sambandet hänvisar Osgood et al. (1996) bland annat till Hirschis (1969) teori om sociala band, framförallt bandet *involvering* i konventionella aktiviteter. Social kontroll förstås i termer av begränsade situationella möjligheter, begränsad tid, att ägna sig åt avvikande beteenden. Däremot argumenterar författarna (1996) att denna förklaring är otillräcklig då situationella potential för avvikande beteende inte enbart förstås i tid utan även i termer av social påverkan från vänner. Därtill, författarnas

förklaring av auktoritetsfigurens kontrollfunktion skiljer från Hirschis (1969) idé om social kontroll till följd av *anknytning*; nära och varma relationer till andra. Auktoritetsfiguren definieras istället som en person som i egenskap av en viss roll, till exempel fotbollstränare, är skyldig att utöva situationell social kontroll över den potentiellt avvikande ungdomen. Auktoritetsfigurens kontrollfunktion över ungdomen förstås inte utifrån den relation denne har till ungdomen. Författarna (1996, 640) resonerar “oavsett om du gillar din pappa eller inte så är det mer lägligt att röka marijuana när han inte är närvarande”.

Tidigare forsknings utvärdering av fritidsgårdars brottsförebyggande roll (Mahoney & Stattin 2000; Mahoney, Stattin & Lord 2004) samt Osgood et al. (1996) analys av olika fritidsaktivitetens samband med avvikande beteende kan framförallt förstås utifrån det inom kriminalpolitiken dominerande fokuset på situationell kontroll i form av övervakning och minskade möjligheter att begå brott (Sahlin 2000). Däremot ifrågasätter vi i denna uppsats huruvida en sådan strukturerad form av socialisering försummar andra aspekter av värde för att ungdomen effektivt ska knyta sociala band till det konventionella samhället i enlighet med Hirschis (1969) kontrollteori. Värden som går att finna i fritidsgårdarna. Till exempel, Geidne et al. (2016) undersöker vilka motivationsfaktorer som ligger bakom att ungdomar i socialt utsatta områden besöker fritidsgårdar. De menar att ungdomarna främst attraheras av de ostrukturerade aktiviteterna fritidsgårdarna erbjuder till följd av dess frivilliga, roliga och kravlösa karaktär samt dess variation. Även stöd av fritidsledare som känner och bryr sig om ungdomarna beskrivs som en viktig motivationsfaktor till att besöka fritidsgårdarna.

2.5 Fritidsgårdens brottsförebyggande potential

I motsättning till den tidigare forskningen (Mahoney & Stattin 2000; Mahoney, Stattin & Lord 2004; Osgood et al. 1996) menar Andersson och Jordan (2007) att fritidsgårdars verksamhet kan verka brottsförebyggande. Andersson och Jordan (2007) betonar framförallt att de ömsesidigt tillitsfulla relationer som skapas på fritidsgårdar har brottsförebyggande potential.

Andersson och Jordan (2007, 41) diskuterar fritidsgårdars förutsättningar för brottsförebyggande utifrån fyra olika perspektiv. Dessa benämns *Själen*, *Situationen*, *Kulturen* och *Samhället*, och kan ses som fyra förförståelser om brottslighetens orsaker som genomsyrar olika brottspreventiva resonemang och åtgärder. Synsätt inom *Själen* ser brottslighet som styrt av processer inom individen, och fokuserar därmed på att främja utvecklingen av individens inre resurser, framför att fokusera på själva brotten (ibid, 29). Synsätt inom *Situationen* förklarar däremot brottslighet utifrån de belöningar och bestraffningar som individen omges av (ibid, 27). Därmed blir åtgärder som ökar kostnaderna och minskar möjligheterna till att begå brott rimliga, däribland ökad övervakning, straff och kontroll. Andersson och Jordan (2007) menar att det situationella synsättet är utbrett bland allmänheten och praktiker, något som samstämmer med Sahlins (2000) beskrivning av kontrollmodellens dominans.

	Inifrån	Utifrån
Individ	Själen • Främja ungdomars lärande, färdighets- och jagutveckling • Genom kontinuerlig kontakt förtroendefulla relationer • Bidra med positiva förebilder och rollmodeller för ungdomar • Bistå ungdomar med att hantera kriser och lösa problem • Ge stöd vid missbruk och andraproblembeteenden	Situationen • Samla ungdomar i en trygg miljö med strukturerade fritidsaktiviteter • Ingripa vid olämpligt beteende • Tillhandahålla tydliga ramar • Genom att bygga förtroende och kontinuerlig kontakt öka social kontroll inne på fritidsgården och i närområdet
Kollektiv	Kulturen • Skapa ett gemensamt norm- och värdesystem • Utveckla positiv kollektiv självbild • Utgöra en plattform som främjar förståelse och intresse för mångvetenskap och kulturell variation • Öva in ömsesidiga förhållningssätt, t.ex. i konflikter • Medverka till att skapa kontakt och relationsnätverk i stadsdelen och därmed en integrativ kultur	Samhället • Genom opinionsbildning bidra till förändringar i politik, samhällsplanering och förvaltningspraxis • Ingå i samhällets institutionella nätverk, t.ex. genom att förmedla information, vara närvarande i området, mobilisera resurser • Ge ungdomar större möjligheter att påverka och få sina röster hörda

Figur 4: Exempel på fritidsgårdars möjliga brottsförebyggande funktioner (Andersson & Jordan 2007, 41)

Andersson och Jordan (2007, 29) hävdar att Hirschis (1969) teori om sociala band förklarar brottslighet utifrån båda *Situationen* och *Själen*. Det sociala bandet *involvering* betecknas som situationell, då involvering i konventionella aktiviteter förväntas att kontrollera individen utifrån genom att minska tiden och möjligheten man har till att begå kriminella handlingar. Däremot betonar Andersson och Jordan (2007) också de icke-situationella aspekterna av teorin. Individens upplevelse av starka relationer till andra (*anknytning*) samt individens normer och värderingar (*övertygelse*) är viktiga brottsreducerande band. Eftersom *anknytning* och *övertygelse* skapar en inre social kontroll placerar Andersson och Jordan (2007) också Hirschis teori inom *Själen*.

Andersson och Jordan (2007, 125) menar att fritidsgårdar kan ha brottsförebyggande funktioner inom alla fyra fälten, men att det största potentialet ligger inom *Själen*. De har möjligheten till att främja ungdomarnas utveckling av egna färdigheter, kunskaper och självinsikt som ger de goda förutsättningar för att kunna ta livsval som inte är destruktiva för en själv eller andra. Det förutsätter att man lyckas i att skapa ömsesidigt tillitsfulla relationer till ungdomarna. Genom sina relationer är fritidsledarna positiva förebilder för ungdomarna, och kan förmedla regler och normer genom sitt egna agerande. När till exempel regelbrott och konflikter uppstår i fritidsgården, krävs tillitsfulla relationer för att ungdomarna ska vara benägna att lyssna och ta till sig det den vuxne säger.

2.6 Att balansera mellan kontroll och kontakt

Tove Pettersson (2012) undersöker i sin bok lokalt polisarbete inriktat på ungdomar. Det är viktigt att man som polis visar ungdomarna respekt; hör, ser och bekräftar ungdomarnas upplevelser. Samtidigt är det viktigt med kontroll, att polisen sätter gränser för ungdomarnas beteenden. Pettersson hävdar att förmågan att balansera mellan kontakt och kontroll är avgörande för att polisen ska kunna göra ett bra arbete. Det är en förutsättning för att ungdomar ska få förtroende för polisen och betrakta polisen som legitim. Både kontroll och kontakt betraktas som maktresurser vilka komplementerar varandra. Kontaktskapande arbete med ungdomar medför att den kontroll som utövas av polisen ökar men blir mindre hård och repressiv i sin

framtoning. Kontakt genererar förtroende vilket bland annat gör att de som bor i området i högre grad vågar vittna och anmäla händelser och att ingripanden möter mindre motstånd.

Balansgången mellan kontroll och kontakt är däremot inte helt enkel (Pettersson 2012). För stort fokus på kontakt gör det svårt att upprätthålla kontroll över ungdomarna och för stort fokus på kontroll sker på bekostnad av kontakt med ungdomarna. *Omtänksamhet, flexibilitet och trovärdighet* lyfts fram som positiva egenskaper hos polisen för ett fungerande samarbete mellan ungdomar och polis. *Maktutövning* och *oförutsägbarhet* lyfts fram som negativa egenskaper hos polisen som hotar samarbete mellan ungdomar och polis. Poliser som uppfattas som alltför kontrollinriktade ogillas av ungdomarna och ett ingripande kan försvåra eller omintetgöra kontaktskapandet. Ungdomarna upplever att polisen missbrukar sin makt. I andra fall ifrågasätter Pettersson om polisens diskretionsutrymme används för vitt i syfte att skapa kontakt med ungdomarna. Polisens gränssättande riskerar att bli godtyckligt vilket hotar trovärdigheten. Svårigheten i att balansera kontroll och kontakt ger sig tillkänna i polisens bemötande med ungdomar som är sårbara gentemot polisen. Det krävs redskap och strategier för ett adekvat bemötande som potentiellt kan uppfattas som omtänksamhet. Pettersson menar dock att polisens strategier ofta upplevs repressiva i sin karaktär, till exempel en anmälan till socialtjänsten.

Lekfullhet och humor är ett vanligt inslag av samarbete i interaktionen mellan polis och ungdomar (Pettersson 2012, 65). Pettersson jämför polisens sociala interaktion med ungdomarna med den sociala interaktion Wästerfors (2009, 101-112) kallar *låtsasbråk* mellan pojkar och personal på särskilda ungdomshem. Pettersson menar att lagar och regler som annars styr interaktionen mellan polis och ungdom är dold i lekfullheten. Lekfullhet och humor är viktigt för kontaktskapande men också för att ge ungdomarna utrymme för visst motstånd. Lekfullhet ger ungdomarna ett större svängrum i förhållande till institutionens ramar och inger en känsla av självbestämmande i mötet med polisen. Lekfullheten kan dock bidra till att polisen hamnar så pass långt ut på kontaktskalan att balansen mellan kontakt och kontroll hotas. Man får det svårt att sätta gränser då man riskerar den kontakt man eftersträvar med ungdomarna.

Det är viktigt att polisen använder sig av olika strategier för att rädda ansiktet på de ungdomar de möter, dels för att undvika onödiga konflikter som försvårar polisens arbete, dels för att inte ungdomarna ska få negativa erfarenheter av polisen (Pettersson 2012, 101). Med ansikte menas det positiva sociala intryck som en person erhåller och visar upp för andra (Goffman 1967, 5). Ansiktet är en produkt av social interaktion med andra. Att tappa ansikten är plågsamt för en själv men också den andra parten, därför arbetar vi ständigt för att upprätthålla vårt eget ansikte men också rädda andras ansikten. Vi hjälps åt för att en känslomässigt positiv interaktion ska ske. Pettersson (2012) menar att mötet mellan poliser och ungdomar i många situationer kännetecknas av gemensamt hänsynstagande till varandras ansikten. Polisen tonar ned sin auktoritet och kontroll i hänsyn till ungdomens ansikte och i gengäld tar ungdomen viss hänsyn till polisens auktoritet. Till exempel tar polisen undan ungdomen för ett enskilt samtal utan vännernas närvaro. På så sätt blir inte ungdomen förnedrad inför sina vänner och i gengäld följer ungdomen med polisen frivilligt.

I likhet med polisen arbetar fritidsgårdar med att sätta gränser för ungdomars beteende och skapa relationer till ungdomarna de möter. Om vi applicerar Petterssons (2012) resonemang på fritidsgårdars verksamhet kan för stort fokus på de strukturerade aktiviteter Mahoney och Stattin (2000) samt Osgood et al (1996) förespråkar tänkas leda till att en obalans mellan kontroll och kontakt. Strukturerade fritidsaktiviteter medför kontroll över ungdomarna i form av regler och närvaro av kompetenta vuxna som övervakar och vägleder. Denna struktur bidrar förvisso till att skapa relationer mellan ungdomarna och konventionella vuxna men medför inte nödvändigtvis relationer av tillitsfull och ömsesidig karaktär. I likhet med Anderssons och Jordans (2007) ståndpunkt så måste fritidsgården också arbeta kontaktskapande; arbetet måste innefatta viss lekfullhet, flexibilitet och omtänksamhet för att åstadkomma den sociala kontroll som beskrivs av Hirschi (1969).

3. Metod

Utifrån studiens syfte har vi valt att göra kvalitativa semistrukturerade intervjuer med sex fritidsledare från tre kommunala fritidsgårdar i Malmö stad (Bryman 2018, 260). I studien antar vi en interpretivistisk ståndpunkt, då vi ämnar beskriva hur fritidsgårdars brottsförebyggande arbete kan se ut baserat på hur fritidsledare förstår sin verklighet (ibid, 52). Vi vill presentera fritidsledarens tankar, åsikter, erfarenheter och känslor utifrån deras vardagliga sociala kontext. Den bild vi presenterar är en obeständig konstruktion skapad i socialt samspel, inte någon absolut sanning. Vi har inte som syfte att presentera en objektiv och generaliserbar utvärdering av fritidsgårdars konkreta brottsförebyggande effekter.

3.1 Abduktiv ansats

Vi har antagit en abduktiv ansats i vår studie. Abduktion innebär att man pendlar fram och tillbaka mellan observationer och teoretiska generaliseringar (Tavory & Timmermans 2014, 5). I likhet med induktionen utgår man från empirin. Däremot skiljer abduktionen sig från rent induktiva ansatser eftersom en teoretisk förberedelse är viktig för det abduktiva tänkandet (ibid, 42). Abduktion uppstår när en observation uppfattas som överraskande eller onormal. För att en observation ska kunna uppfattas som onormal måste man vara bekant med existerande teorier och förklaringsmodeller, och se om observationen är oförenlig med dessa. Vi har därmed gjort oss bekanta med en rad olika teorier och tidigare forskning om brottslighetens orsaker och fritidsgårdars brottsförebyggande potential, såväl innan som under forskningsprocessen.

3.2 Avgränsning och urval

Valet av Malmö stad är ett bekvämlighetsurval baserat på geografisk närhet. Urvalet av fritidsgårdar kan beskrivas som målstyrt; analysenheterna valdes strategiskt utifrån den relevans de har i förhållande till studiens frågeställning (Bryman 2018, 496). Vi strävade inte efter ett representativt urval baserat på sannolikhet då vi med vår studie inte har för avsikt att åstadkomma generaliserbarhet.

Att vi inte valde fler av de 17 kommunala fritidsgårdarna som finns i Malmö beror dels på begränsad tid och tillgänglighet, dels på teoretisk mättnad (ibid, 499). Vi gjorde bedömningen att ytterligare deltagare osannolikt skulle tillföra något nytt av relevans för vår teoretisering. Fritidsgårdarna i studien befinner sig i stadsdelar som klassificeras som särskilt utsatt område alternativt riskområde, utifrån en bedömning av Malmös lokalpolisområden (Malmö Stad 2024). Valet beror på vår föreställning att fritidsgårdar som befinner sig i områden med mycket kriminalitet i högre grad reflekterar kring deras roll i det brottsförebyggande arbetet och implementerar den aspekten i sitt dagliga arbete. Därmed har dessa fritidsgårdar mer att tillföra i förhållande till vår frågeställning. Likaså, enligt tidigare forskning, besöker ungdomar i socioekonomiskt utsatta områden i högre grad fritidsgårdar än ungdomar från andra områden (Blomdahl et al. 2021, 113). Därmed kan fritidsgårdar i utsatta områden i högre grad tänkas vara en arena som når ut till och påverkar lokalsamhället. Alla fritidsgårdar har olika förutsättningar inom fritidsgården samt sett till de områden fritidsgården befinner sig i. Fritidsgårdarna skiljer sig åt gällande bland annat lokal, personalstyrka och ekonomiska resurser. De olika områdena skiljer sig åt i termer av resurser, demografi, geografiskt läge, kultur och historia. Resultatet i vår uppsats är därmed inte generaliserbart till fritidsgårdar i socioekonomiskt utsatta områden i stort.

Vi intervjuade totalt sex fritidsledare. Valet av fritidsledare kan beskrivas som ett snöbollsurval då vi först valde ut en relevant person på fritidsgården som i sin tur hänvisade till kollegor med relevanta erfarenheter och egenskaper (Bryman 2018, 504). Trots att flera av fritidsledarna arbetade på samma fritidsgård bidrog de med skilda perspektiv av relevans för vår teoretisering. Fritidsledarna skiljer sig åt gällande kön, ålder, social bakgrund, utbildning och tidigare yrken. Likaså har de skilda personligheter och ackumulerade erfarenheter som bidrog till variation i svaren. Vi valde att avgränsa oss till att intervju fritidsledarna då intervjuer med de besökande ungdomarna medför vissa etiska komplikationer (Eldén 2020, 39). Därtill bedömde vi att intervjuerna med ungdomarna inte var ett krav för att uppfylla studiens syfte.

3.3 Intervjuerna

För att få kontakt med fritidsledare ringde vi till fritidsledare som stod listade som medarbetare för de utvalda fritidsgården på Malmö Stads webbplats. Därefter skickade vi via mejl ut missivbrev med information om studiens syfte och tillvägagångssätt (Bilaga 1).

Vi intervjuade varje fritidsledare enskilt i en avskild miljö på den fritidsgård de arbetar. Vi valde att inte intervju fritidsledare i grupp då det kan innebära att intervjupersonerna påverkar varandra på så sätt att man inte uttrycker vad man själv tänker eller att samtalet tar en viss riktning. Däremot kan gruppintervjuer bidra till givande diskussioner som resulterar i att vissa aspekter framkommer som inte hade framkommit i enskilda intervjuer (Bryman 2018, 627). Trots det att vi intervjuade varje fritidsledare enskilt i en avskild miljö finns det en risk att fritidsledare som arbetar på samma fritidsgård haft inverkan på varandra då de kan ha pratat med varandra innan eller mellan intervjuerna. På så sätt kan svaren ha blivit mer samstämmiga eller på annat sätt påverkats av arbetslaget. Vi spelade in intervjuerna på mobiltelefonen för att fånga fritidsledarnas svar med deras egna ord samt förde egna anteckningar.

3.4 Intervjuguide

Intervjuerna var semistrukturerade och våra frågor hade utgångspunkt i en intervjuguide vi skapade på förhand (Bilaga 2). Intervjuguiden var indelad i teman som vi ansåg relevanta utifrån våra forskningsfrågor och vår teoretiska förförståelse. Vi skapade intervjuguiden med syftet att frågorna skulle bidra både *tematisk* till kunskapsproduktionen och *dynamisk* för att skapa en positiv interaktion (Kvale & Brinkman 2014, 173). Därför ställde vi frågor vi ansåg som mindre känsliga i början av intervjun för att etablera en bra relation till intervjupersonen. Vi ställde tidigt frågor av allmän karaktär kring deras arbetssätt och väntade på att ställa direkta frågor om brottslighet och brottsförebyggande arbete till slutet av intervjun. Det gjorde vi för att vi inte ville leda in dem i den riktningen från början, samt då de frågorna kräver mer tillit från intervjupersonen. Vi var däremot lite flexibla med ordningsföljden på frågorna för att skapa en naturlig dynamik i samtalet. Den semistrukturerade formen möjliggjorde

också att vi kunde ställa följdfrågor om ytterligare beskrivningar, klagörande och exempel när vi kände att det behövdes.

3.5 Tillvägagångssätt vid analys av data

Vi gjorde en detaljerad transkribering av intervjuerna och kodade sen materialet. Vi kodade materialet i tre olika steg genom öppen kodning, axial kodning och selektiv kodning (Tavory & Timmermans 2014, 53). Vi började med att göra en öppen kodning av en intervju åt gången, för att få en allmän uppfattning om vad som sägs. Målet med den öppna kodningen är att främja idéer och nya frågor som man vill finna svar på i materialet eller genom ytterligare datainsamling (ibid, 53). För att främja ett abduktivt tänkande var vi öppna för överraskningar och observationer som kanske inte passade in i vår teoretiska förståelse. Genom den axiala kodningen försökte vi att identifiera lovande gemensamma teman i intervjuerna (ibid, 54). Därefter gick vi över till den selektiva kodningen, där vi fokuserade på ett av de identifierade temana och utarbetade en mer formell teoretisk idé kring temat, med hjälp av redan befintliga teorier.

Kodningsprocessen kan ofta uppmana till vidare datainsamling (ibid, 54). Vi samlade in ytterligare material och återkom till existerande intervjuer för att besvara frågor som uppstod i processen, samt för att dubbelkolla kvaliteten på våra teoretiska idéer. Att göra inspelning och detaljerade transkriberingar som man sen kan återkomma till, gör det svårare att ändra eller förbise viktiga detaljer. Detta har varit viktigt för att motverka att teoretiseringen baseras på selektivt minne eller våra förutbestämde idéer (ibid, 54).

3.6 Kvalitetsmått

Begreppen reliabilitet och validitet menar somliga kvalitativa forskare inte är relevanta för kvalitativ forskning, då de enligt sin ursprungliga definition förutsätter någon form av mätning (Bryman 2018, 465). Mätning är inte av intresse i vår kvalitativa forskning. Guba och Lincoln (1985, se Bryman 2018, 467) menar att reliabilitet och validitet förutsätter att man kan presentera en absolut bild av den sociala verkligheten, men i själva verket så kan det finnas flera möjliga representationer av denna sociala

verklighet. Det blir då inte möjligt att testa reliabiliteten; att testa resultatens replikerbarhet. Av den anledningen presenterar Guba och Lincoln alternativa begrepp för att bedöma kvaliteten på en kvalitativ forskning, tillförlitlighet och äkthet (ibid).

Likaså är vi av uppfattningen att det finns åtskilliga bilder av den sociala verklighet vi studerar. Framställningen av fritidsgårdars arbete varierar dels beroende på intervjupersonen. Kriminologen Tove Pettersson (2012, 158) beskriver i sin studie av polisen några av utmaningarna med att observera yrkesprofessionella. Den föreställning poliserna har om kriminologer och vad de kan antas tycka har betydelse för vad som framkommer i observationerna. Därtill antas att observationerna mestadels utgöras av vad som kan kallas "det mest välvilliga scenariot". På samma sätt finns det en risk för att fritidsledarna vi intervjuade uppvisade en viss polerad fasad, vilket påverkar bilden av den sociala verkligheten i denna uppsats. Därtill, vi antar ett reflexivt förhållningssätt gentemot våra forskningsresultat. Vi är medvetna om att våra egna tankemodeller och val av metod påverkar den sociala verklighet vi presenterar.

Tillförlitlighet bedöms utifrån fyra delkriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och bekräftbarhet (Guba & Lincoln 1985, se Bryman 2018, 467). Vi gav respondenterna möjlighet att bekräfta eller förkasta vår presentation under intervjuens gång så att den stämmer överens med deras sociala verklighet, detta i syfte att uppnå trovärdighet. Med hjälp av beskrivningar av den sociala kontext vi studerar ges andra personer möjlighet att bedöma huruvida resultaten är överförbara till en annan social kontext. Forskningsprocessen har dokumenterats och synliggjorts för granskning av vår handledare samt opponenter, vilket bidrar till viss pålitlighet och bekräftbarhet.

Kriterierna för äkthet lägger stor vikt vid praktiska resultat och forskningspolitiska konsekvenser och därmed anser vi att dessa är svåra att applicera på vår forskning (Guba & Lincoln 1985, se Bryman 2018, 470). Vår studie kan förstås som ett bidrag till den samlade kunskapen gällande brottsförebyggande åtgärder gentemot ungdomar. Man kan tänka sig att det ligger i fritidsgårdars såväl som allmänhetens intresse att ämnet för vår forskning lyfts fram. Däremot har vi inga förväntningar på att vår studie i sig självt

ska generera några praktiska resultat till följd av dess begränsade omfattning och spridning.

3.7 Etiska överväganden

I och med att vår studie innebär inhämtning och behandling av personliga uppgifter gjorde vi under studiens gång vissa etiska överväganden. Ett grundläggande etisk krav för forskning är att inhämta informerat samtycke från forskningspersonerna (Eldén 2020, 84). För att säkerställa detta, skickade vi ut ett missivbrev till våra intervjupersoner via mejl. Missivbrevet innehöll information om vilka vi är, samt information om studiens syfte och deltagarnas förväntade bidrag till studien. Vi informerade också intervjupersonerna om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt till att dra tillbaka sitt samtycke när som helst. Innan vi började intervjun frågade vi om det gick bra att intervjun spelades in.

Inom kvalitativa studier blir konfidentialitet ofta betraktat som en bättre benämning än anonymitet. Man kan sällan säkerställa att relationen mellan den som studerats och det empiriska materialet aldrig kan återupprättas, då kvalitativa studier ofta innehåller rika beskrivningar om intervjupersonerna och deras miljö (Eldén 2020, 130). Konfidentialitet definieras som att man inte ska sprida information man har fått i förtroende och hindra att obehöriga kan ta del av uppgifterna (Vetenskapsrådet 2017, 40). Att säkra konfidentialitet innebär en avkodning av det empiriska materialet, som vi gjorde genom att använda pseudonym på fritidsgårdarna och intervjupersonerna. Det finns likväl en risk för identifiering av fritidsgårdarna och intervjupersonerna, då det är ett begränsat antal fritidsgårdar i Malmö och några av intervjupersonerna känner till varandras deltagande.

Kvale och Brinkman (2014, 110) betonar att man som forskare är skyldig att överväga de möjliga konsekvenserna för de deltagande i studien. Intervjusituationen vid kvalitativa intervjuer präglas ofta av en öppenhet och personlig närhet, som kan göra att deltagarna delar personlig information som de sedan ångrar. Detta är främst en risk vid långa och upprepade intervjuer, där forskaren och intervjupersonen tillbringar mycket

tid tillsammans. Vi informerade alla våra intervjupersoner om att de kunde kontakta oss i efterhand om de ångrade eller ville ta bort något som de sa under intervjun. Därtill, det nära samspelet mellan intervjuperson och intervjuare som uppstår i kvalitativa intervjuer kan enligt Kvale och Brinkman (2014, 11) också hota forskarens integritet. Det kan bli svårt att upprätthålla en professionell distans, och det finns en risk för att “köpas” av intervjupersonen (ibid, 12). Det innebär att man identifierar sig så starkt med intervjupersonen att man tolkar allting ur deras perspektiv, bortser från vissa resultat och betonar andra. Att vi återkom till existerande intervjumaterial i efterhand, kan tänkas minska risken för detta. Dessutom, att vi hade flera intervjuer med fritidsledare från olika fritidsgårdar kan bidra till att vi får en mer nyanserad bild och kan upprätthålla vår integritet som forskare.

4. Resultat och analys

I detta avsnitt ska vi analysera det empiriska materialet från intervjuerna utifrån teorier och tidigare forskning som ämnar förklara brottslighet i termer av brottsreducerande sociala band, och betydelsen av fritidsaktiviteters grad av struktur. Mer specifikt kommer analysen i uppsatsen att inspireras av Tove Petterssons (2012) forskning om de brottspreventiva möjligheter som finns i det som hon beskriver som en balans mellan kontroll och kontakt. På liknande sätt har vi identifierat *en balans mellan struktur och ostruktur* på olika nivåer i fritidsgårdars dagliga verksamhet.

4.1 Balansen mellan strukturerade och ostrukturerade aktiviteter

En grundförutsättning för att fritidsgårdarna ska kunna arbeta brottsförebyggande är att ungdomarna i området har möjlighet att delta i fritidsgårdarnas aktiviteter. Fritidsgårdarna beskrivs som “en plats man går till då man inte har någon annan fritidsaktivitet” (Fritidsledare 1). Fritidsgårdar lyckas *involvera* de ungdomar som inte fångas upp av andra föreningar som erbjuder så kallade strukturerade fritidsaktiviteter till följd av att alla aktiviteter som erbjuds är gratis.

En fritidsaktivitet ska vara gratis för ungdomar och barn om vi ska motverka brottslighet. Det är inte gratis, det är inte billigt heller. Vad kostar ett medlemskap i en förening? Ca 500 spänn. Sen ska de köpa kläder och sånt, då är de uppe i 2000. Skulle du fråga mig tror jag inte det finns så många familjer här som har råd med det faktiskt. Det är väldigt mycket pengar. Och vad gör man då? Då hänger man på gatan. Då kommer vi in i bilden där allting vi erbjuder är gratis. Då har vi räddat något, de har fått fritidsaktiviteter som de kan vara med på. (Fritidsledare 1)

Mahoney och Stattin (2000) förespråkar fritidsaktiviteter med hög grad av struktur som erbjuds av bland annat idrottsföreningar men menar att man bör sänka barriärerna för deltagande för att aktiviteterna ska fylla sitt brottsförebyggande syfte. Fritidsledarna vi har intervjuat menar däremot att barriärerna för att delta i fritidsföreningarna i området är alldeles för höga för de socioekonomiskt utsatta ungdomarna som bor där.

Till skillnad från Mahoneys och Stattins (2000) uppfattning att fritidsgårdar erbjuder fritidsaktiviteter med låg struktur är vi av uppfattningen att fritidsgårdar erbjuder flera aktiviteter med hög struktur. Alla fritidsgårdar vi har besökt erbjuder regelbundna aktiviteter som utövas på en särskild dag i veckan, till exempel idrott i idrottshallen, köksdag, läxhjälp, självförsvarskurser, simskola samt vuxenledda diskussioner om droger, maskulinitet och jämställdhet. Likaså erbjuder fritidsgårdarna då och då utflykter, till exempel går på MFF-match, åker till Liseberg, går på bio eller åker och bowlar. För deltagande på aktiviteterna krävs att ungdomarna anmäler sig i förväg och har föräldrarnas godkännande. Fritidsledarna såväl som föräldrar har därmed en god uppfattning om vilka ungdomar som deltar. Aktiviteterna är regelstyrda, mer eller mindre kompetensorienterade och kännetecknas av hög grad övervakning och vägledning av de högskoleutbildade fritidsledarna. "Är det många ungdomar som vill delta på aktiviteterna så lottar vi vilka som får följa med. Men vi brukar räkna som att det ska vara tre stycken ungdomar per ledare. Fem är max men det beror på aktiviteten" (Fritidsledare 4). Man ser alltså till att det inte deltar fler ungdomar än vad fritidsledarna klarar av att hantera. Flera fritidsledare menar att då ungdomarna spenderar sin fritid på fritidsgårdens strukturerade aktiviteter så hänger de inte på gatan.

Vi har länge tryckt på vikten av fysisk aktivitet, speciellt för killar i riskzon. Vi slussar dem in i föreningslivet. Det är ett utsatt område och om du inte blir sysselsatt hänger du ute på gatan och riskerar att bli rekryterad av gäng och bli en av dem. De lockar med status. Fotboll är bra för hälsan, det gör att man presterar bättre i skolan. Vi har fysisk aktivitet 5 dagar i veckan. (Fritidsledare 6)

Då ungdomarna *involverar* sig i dessa strukturerade fritidsaktiviteter är de situationella möjligheterna till att ägna sig åt avvikande beteenden begränsade (Hirschi 1969; Mahoney & Stattin 2000; Osgood et al. 1996).

Tidigare forskning belyser att ungdomens vänskapskrets har betydelse för huruvida denne ungdom själv ägnar sig åt avvikande beteenden. Mahoney och Stattin (2000) påvisar ett starkt samband mellan att ägna sig åt ostrukturerade fritidsaktiviteter och att ha avvikande vänner då avvikande ungdomar söker sig till sådana typer av fritidsaktiviteter. Den ostrukturerade formen på fritidsaktiviteten medför i sin tur en optimal situation för att initiera, upprätthålla och accelerera antisocialt beteende genom social inflytande inom avvikande vänskapsrelationer. Det är enklare att begå kriminella handlingar i grupp och sådana handlingar belönas i form av status och grupptillhörighet. Likaså visar Ring (2017) att känslomässig anknytning till kamrater i allmänhet uppvisar ett svagt negativt samband med brottsbelastning men att vänskapens karaktär är av stor betydelse för brottsbelastning. Antilegalt kamratinflytande indikerar på hög grad av brottsbelastning då kamrater lär in, uppmuntrar och förstärker brottsligt beteende. På en av fritidsgårdarna beskrivs hur det bland ungdomarna finns olika grupperingar med ungdomar som uppvisar bråkiga beteenden och verbalt uttrycker sig illa. Dessa beteenden menar man grundar sig i bland annat i rasistiska normer, machokultur och jakt på status. För att motverka denna typ av grupperingar som utvecklar avvikande beteenden och oönskade normer så arbetar man aktivt med olika typer av strukturerade aktiviteter:” /.../för att inte göra det grupperat så måste vi ta dom på fysiska aktiviteter, eller köra diskussionsfrågor, samarbetsövningar eller kreativt arbete överlag” (Fritidsledare 4). Konventionella vänskapsrelationer ungdomarna sinsemellan skapas inom ramen för en konventionell aktivitet under strukturerade former (Mahoney & Stattin 2000). Deltagande i strukturerade aktiviteter som till exempel fotbollsturnering

förutsätter samarbete mellan grupper för att uppnå ett gemensamt mål och motverkar att man utvecklar främlingsfientliga normer.

I denna analys ämnar vi däremot att nyansera Mahoneys och Stattins (2000) samt Osgoods et al. (1996) ståndpunkt, balans mellan struktur och ostruktur är centralt i fritidsgårdars brottsförebyggande arbete. Gemensamt för alla fritidsledare är att de betonar vikten av aktiviteter anpassade efter ungdomarnas egna önskemål för att fånga ungdomarnas intresse och få dem att involvera sig. “Det viktiga för oss är att aktiviteter vi gör kommer från ungdomarna själva. De är inspirerade av vad de vill göra, de är delaktiga i processen...Oavsett aktivitet är det viktigt att vi har med oss ungdomarna” (Fritidsledare 3). Samtliga fritidsgårdar har en förslagslåda där ungdomarna får lämna lappar med förslag på vad de vill göra. Ungdomar väljer frivilligt att involvera sig i sådana aktiviteter de tycker är roliga (Geidne et al. 2016). Utöver involvering poängterar flera fritidsledare att lyhördhet inför ungdomars önskemål bidrar till att skapa goda ömsesidiga relationer mellan fritidsledare och ungdomar. “Att erbjuda aktiviteter utifrån deras intresse har också hjälpt till uppfattningen att här är fritidsledare som lyssnar på oss” (Fritidsledare 1). Fritidsledarnas lyhördhet och flexibilitet skapar balans till den rigiditet och strikta kontroll som kännetecknar strukturerade fritidsaktiviteter och betraktas, i enlighet med Pettersson (2012), som kontaktskapande egenskaper nödvändiga för ett fungerande samarbete med ungdomarna.

Inom fritidsgårdens öppettider kan man komma dit för att hänga med kompisar i soffan, spela pingis, samtala med fritidsledarna, titta på film eller spela PlayStation.

“ Vi är liksom den här frivilliga öppna platsen. Det är ingen krav på en om en är här, utan man kan vara vem man vill. Man behöver inte göra nåt. Man kan sitta i en soffa om en vill” (Fritidsledare 2). Geidne et al. (2016) menar att ungdomar från socialt utsatta områden främst attraheras av att delta i fritidsaktiviteter som är av kravlös och frivillig karaktär. Strukturen på denna typ av aktiviteter varierar, de övervakas och vägleds mer eller mindre av fritidsledarna. “ Hänga får man och det kan vara jättebra, men det måste vara under vissa former. Att hänga och köra diskussionsfrågor är jättebra. Men att bara hänga och sitta och kommentera hur tjejer ser ut, eller grabbar, skapar en dålig gruppdynamik, då blir det jobbigt” (Fritidsledare 4). “Hängrummen” på en av

fritidsgårdarna togs bort då man misstänkte att det förekom bråk och brottslig verksamhet i dessa. Därmed sökte sig ungdomarna istället till de öppna utrymmena vilket bidrog till att fritidsledarna fick bättre kontroll över ungdomarna. Åtgärden kan förstås utifrån Osgood et.al (1996) samt Mahoneys och Stattins (2000) teori; att ostrukturerade fritidsaktiviteter skapar en social kontext som upprätthåller och initierar antisocialt beteende. Likaså säger Ring (2017) att antilegalt kamratinflytande har ett starkt positivt samband med ungdomens brottsbelastning.

En annan fritidsledare menar att graden av övervakning och vägledning av ungdomarnas aktiviteter är situationsanpassad: "Vi jobbar ute i fritidsgården och är där ungdomarna är. Sen är det klart att vi läser av situationen när ungdomar vill vara själva. Men sen har vi många ungdomar som inte alltid men då och då bjuder in väldigt mycket" (Fritidsledare 3). Fritidsledarna väljer att vara passiva och ge ungdomarna fritt utrymme för att visa att de respekterar ungdomarnas egna vilja och har förtroende gentemot ungdomarna. Följaktligen vänder sig ungdomarna frivilligt till fritidsledare och anförtror sig åt en fritidsledare de litar på. Relationen präglas av ömsesidig tillit. Att balansera upp den ingripande och strukturerade delen av fritidsverksamheten med viss passivitet och ostruktur bidrar till att den sociala kontrollen över ungdomarna blir mindre påfallande utan att för den delen minska, i enlighet med Petterssons (2012) resonemang om balans mellan kontroll och kontakt.

Följande citat drar ovanstående resonemang till sin spets: "Barnen driver själva verksamheten" (Fritidsledare 6). Fritidsledaren beskriver hur alla fritidsledare kan vara i ett annat rum på möte men att fritidsverksamheten fortgår som vanligt. Aktiviteterna på fritidsgården antar en ostrukturerad form men den sociala kontrollen över ungdomarna finns där ändå. Fritidsledarnas rumsliga närvaro är inte nödvändig. Fritidsledarnas ständiga kontaktskapande arbete för ömsesidigt tillitsfulla och varma relationer på fritidsgården innebär att den sociala kontrollen över ungdomarna inte är omedelbart abhängig av strukturen på aktiviteterna. Ungdomarna följer inte de regler och normer som finns på fritidsgården till följd av att de blir övervakade. Istället har ungdomarna internaliserat normer och regler på fritidsgården då de själva värdesätter relationerna och genuint bryr sig om vad fritidsledarna och vännerna tycker och tänker om dem.

Fritidsgårdarna verkar brottsförebyggande i termer av intern social kontroll genom det sociala bandet *anknytning* (Hirschi 1969). Osgood et al. (1996) menar att strukturerade fritidsaktiviteter bidrar till konformitet hos ungdomar till följd av den rumsliga närvaron av en auktoritetsfigur som utövar situationell kontroll, oberoende av hur ungdomarnas relation till denne auktoritetsfigur ser ut. Om vi applicerar författarnas resonemang (ibid:640) på fritidsgårdar skulle det se ut enligt följande: *Oavsett om du gillar din fritidsledare eller inte så är det mer lägligt att röka marijuana när han inte är närvarande*. Den analytiska poängen i detta avsnitt är snarare följande: *Till följd av att du gillar din fritidsledare är det inte lägligt att röka marijuana, oavsett om han är närvarande eller inte*.

4.2 Balansen mellan öppenhet och gränssättande

Fritidsgårdarna har som princip att alla ungdomar som träder in i fritidsgården ska vara inskrivna i Malmö fritidsgårdars samtyckesregister. Detta är för att få översikt över vem som uppehåller sig på fritidsgården, samt för att försäkra sig om att föräldrarna har godkänt att deras barn får vara på fritidsgården. Samtidigt beskriver fritidsledarna att en strikt efterlevnad av reglerna för registrering ibland kommer i konflikt med ambitionen att inkludera flest möjliga ungdomar i verksamheten. "Första gångerna så får de umgås här, sedan brukar vi fråga om de är inskrivna och hjälpa dem med det. Vi är inte så fyrkantiga. Vi vill inte skrämja bort dem" (Fritidsledare 1). Kravet att vara inskriven i samtyckesregistret blir nedprioriterat till fördel för att kunna välkomna nya ungdomar till verksamheten under de första besöken. Fritidsledare vill skapa en bra första interaktion med ungdomarna, där ungdomarna känner sig välkomna, och inte bortjagade av ett samtyckesregister. Att fritidsledarna ibland väljer att tänja på reglerna med registrering är alltså medvetet ett sätt för fritidsledarna att etablera goda relationer till ungdomarna från början. På en av fritidsgårdarna berättar ledarna att de ofta tillåter ungdomarna att ha med sina småsyskon trots att de egentligen är för unga för målgruppen. De resonerar att om de inte skulle tillåta detta hade deras storasyskon också behövt stanna hemma, eftersom föräldrarna inte är hemma och de inte kan lämna sina småsyskon själva. Pettersson (2012) beskriver hur polisen ofta utnyttjar sitt diskretionsutrymme i syfte att skapa bättre kontakt med ungdomar. Att kompromissa

med åldersgränsen och samtyckesregistreringen är på liknande sätt ett val fritidsledarna tar för att kunna involvera flest möjliga ungdomar i fritidsgården och skapa goda förutsättningar för vidare relationsskapande.

Mahoney och Stattin (2000) menar att fritidsgården kännetecknas av låg struktur, bland annat till följd av fritidsgårdens avsaknad av formella regler, och att de vuxna ställer få krav på ungdomarna. Fritidsgårdarna i denna studie har vissa formella regler om bland annat förbud mot snus, vaping, våld och skojbråk, som blir kommunicerade muntligt till ungdomarna. Däremot, i enlighet med Mahoneys och Stattins (2000) beskrivning av den ostrukturerade fritidsgården, har fritidsledarna vi har intervjuat gett intrycket av att det medvetet är en viss avsaknad av uttryckligen formulerade, formella regler. "Jag tycker det är lite tråkigt att tapetsera väggarna med regler" (Fritidsledare 2). Dock betyder inte detta att det är en frånvaro av social kontroll. Fritidsledarna sätter många krav på ungdomarnas beteenden, men dessa kraven är inte alltid uttryckligen formulerade. "Språkbruk styrs av informella regler, av en kultur som växer fram" (Fritidsledare 3). Fritidsledarna ställer krav på hur ungdomarna ska bete sig gentemot andra, bland annat att man ska vara respektfull, inte kränka andra och tänka på sin kompis. I stället för att dessa reglerna uttryckligen blir förmedlade muntligt eller genom lappar på väggarna, ingår de mer implicit i kulturen som har skapats på fritidsgården.

Denna kultur skapas i första hand genom hur fritidsledarna själva beter sig. På en av fritidsgårdarna hade fritidsledarna som standard att hälsa på och krama alla barnen som kom in i fritidsgården. På en rundtur fick vi se hur denna regel hade fångats upp av barnen som själva hälsade på oss när vi passerade dem, antingen på eget initiativ eller efter att ha blivit påmind av en av fritidsledarna. Hälsningarna var ingen spontan gest, men en regel som fritidsledarna har infört på gården och som sedan har blivit internaliserad av ungdomarna. "Så jag tror att när vi visar vilka typer av människor vi är, så visar vi på nåt sätt vad som är okej och inte, vad som är bra och inte" (Fritidsledare 4). Regler och normer blir internaliserade genom att personalen är förebilder framför att vara auktoritära. Denna formen för regelsättande är inte nödvändigtvis mindre effektiv. Fritidsledarna beskrev hur nya ungdomar snabbt anpassade sig till kulturen på fritidsgården: "Vi hade 6 nya killar som följde med på

fotbollen. Tog bara ett par-tre gånger så fattade de att okej, det är så här de spelar fotboll här” (Fritidsledare 5). Även om inte alla reglerna på fritidsgårdarna är formella och uttryckligt formulerade som i de strukturerade fritidsaktiviteterna Mahoney och Stattin (2000) förespråkar, finns det starka normer för uppförande som ungdomarna anpassar sig efter.

Överträdelse av fritidsgårdens eller samhällets regler bemöts på lite olika sätt av fritidsgårdarna, men alla uttrycker att samtal med ungdomarna är den viktigaste åtgärden. "Vi har väldigt mycket samtal med dem när de bryter mot reglerna vi har, samhällets regler eller när vi är oroliga för dem" (Fritidsledare 1). Samtalen blir en möjlighet till att prata med ungdomarna om varför reglerna existerar och därmed stärka ungdomarnas tro på dem. Ju större *övertygelse* man har om den moraliska validiteten till de samhälleliga reglerna, desto mer sannolikt är det att man vill följa dem och desto mindre risk för att man begår avvikande handlingar (Hirschi, 1969). Fritidsledarna använder sig av relationerna de har med ungdomarna för att kunna påverka genom samtal. "Vissa fritidsledare har bra hand med vissa ungdomar och det använder vi oss av. Vi är närvarande" (Fritidsledare 1). Andersson och Jordan (2007) menar att en tillitsfull relation är en förutsättning för att ungdomarna ska känna sig motiverade till att lyssna och ta till sig det den vuxne säger. Att fritidsledarna bygger goda relationer med ungdomarna är alltså en förutsättning för att kunna påverka ungdomarnas *övertygelse*. Det visar hur *anknytningen* till konventionella personer styrker *övertygelsen* om den moraliska validiteten i konventionella regler (Hirschi 1969).

Vid konflikter väljer fritidsledarna ibland att ta samtal i grupp för att nå ut till flera ungdomar samtidigt. Andra gånger väljer de att prata med ungdomar enskilt, då de upplever att det är enklare att nå fram till ungdomen så.

Ibland tar vi enskilda samtal vid konflikter eller då vi känner oro/.../Det har hjälpt. Vid samtal senare känner vi att det har gett resultat. När man själv har kommit och berättat. Ungdomar vill helst inte prata om sina problem och känslor öppet i en grupp, speciellt framför sina kompisar. Vid enskilda samtal blir samtalen på ett annat sätt, de blir mer öppna och vill berätta. (Fritidsledare 1)

Detta kan förstås som att fritidsledarna räddar ansiktet på ungdomarna (Goffman 1967). Fritidsledarna tonar ned sin auktoritet, de väljer att inte skälla ut eller ifrågasätta ungdomarna bland deras vänner. Ungdomen görs inte till åtlöje eller behöver visa sig svag inför sina vänner. I gengäld respekterar ungdomarna fritidsledarnas auktoritet och väljer frivilligt att delge information och lyssna på dem, ungdomarna räddar fritidsledarnas ansikte. Interaktionen präglas av gemensamt hänsynstagande av varandras ansikten. Att tona ned den offentliga kontrollen vid avvikande beteenden kan utåt sett betraktas som avsaknad av struktur på fritidsgården men innebär snarare att man kontrollerar sådana beteenden utan att riskera den tillitsfulla relation man har med ungdomarna. Fritidsledarna balanserar mellan kontakt och kontroll, i likhet med poliserna i Petterssons (2012) studie.

Avstängning är det sista alternativet som fritidsgårdarna vänder sig till vid regelbrott. Fritidsledarna har inte själva mandat att stänga av, men kan be ungdomen gå hem för dagen. För att stänga av en ungdom från fritidsgården i en längre period måste man få tillstånd från chefen. Samtliga fritidsledare uttrycker dock att detta inte är en önskvärd åtgärd. "Vi använder avstängning när vi känner att det inte löser sig på andra sätt. Men det är inte det första vi gör. Bestraffning är inte... vi försöker hjälpa ungdomen" (Fritidsledare 1). När en ungdom blir avstängd från fritidsgården förloras de sociala band som fritidsgården erbjuder. Vid de tillfällen avstängning används försöker fritidsledarna hitta sätt att välkomna ungdomen tillbaka till fritidsgården. "Ungdomar som är utmanande har vi hittat vägar att nå. Ex två ungdomar som har varit avstängda från allt, vi har öppnat dörrarna för dem och hjälper dem" (Fritidsledare 1). Alla ungdomar välkomnas tillbaka, om så på några premisser. Det kan till exempel vara så att man bara får vara på fritidsgården i några timmar om dagen eller att man måste ringa innan man kommer. Enligt Andersson och Jordan (2007) kan konflikter och regelbrott erbjuda en möjlighet till att bygga tillitsfulla relationer. För att regelbrott ska fylla denna funktion är det väsentligt att man först markerar gränserna tydligt, för att sedan visa att ungdomen är välkommen tillbaka. Genom att först avstänga markerar man tydligt var gränserna går. Man visar att man själva kräver respekt från ungdomen, vilket är en förutsättning för en ömsesidig tillitsfull relation. När man sedan välkomnar ungdomen

tillbaka visar fritidsledarna att relationen är betydelsefull och så pass stark att den kan tåla konflikter och misstag. För att konflikter ska få en relationsbyggande potential krävs alltså en växelverkan mellan gränssättande och öppenhet.

Den nära relationen och önskan om att hjälpa ungdomarna kan göra det svårt för fritidsledarna att definiera när ungdomarnas olämpliga beteende överskrider gränsen för brottslighet. "Brottslighet vet jag inte, det låter väldigt...hemskt, men att man tänjer på reglerna har hänt. Det har varit konflikter, man har puttats" (Fritidsledare 1). Att fritidsledarna har en nära relation till ungdomarna kan göra att det inte är närliggande att definiera ungdomarnas handlingar som "brottsliga". Det är inte alltid önskvärt att definiera något som brottsligt då det innebär att man har en skyldighet att kontakta polisen. Då man lämnar över problemet till polisen förlorar fritidsledarna det relationsbyggande potentialet i konflikthanteringen. Det uppstår en risk för att relationen till ungdomen i stället blir skadad, då det kan uppfattas som ett svek att kontakta polisen. Detta kan förstås utifrån Pettersson (2012) som menar att den kontaktskapande ambitionen kan försvåra gränssättandet.

I likhet med hur Pettersson (2012) beskriver att polisen balanserar mellan kontakt och kontroll, balanserar fritidsledarna mellan öppenhet och gränssättande. Flexibiliteten som fritidsledarna uppvisar kring samtyckesregistrering, åldersgräns och vid regelbrott är enligt Pettersson (2012) en positiv egenskap som kan verka relationsskapande. Däremot betonar Pettersson också risken för att gränssättande blir godtycklig då diskretionsutrymmet utnyttjas för mycket av kontaktskapande skäl. Här menar Pettersson att det är en viktig distinktion mellan att vara flexibel och oförutsägbar. Balansgången mellan kontakt och gränssättande är svår, men essentiell för fritidsgårdens relationsskapande och brottsförebyggande potential.

4.3 Balansen mellan vän och auktoritet

Flera av fritidsledarna menar att man försöker att förmedla en vänskaplig eller föräldrarlik roll gentemot ungdomarna. Fritidsledarna beskriver hur de skämtar med ungdomarna och bjuder på sig själva. Lekfullhet och humor i interaktionen med

ungdomen används för att dölja det faktum att man som fritidsledare är där i egenskap av yrkesprofessionell vuxen med auktoritet över ungdomen. Lekfullheten är kontaktskapande och ger ungdomen en uppfattning av att man har en mer jämlik, ömsesidig och genuin relation till fritidsledaren (Wästerfors 2009). Fritidsledarna kramar ungdomarna och frågar vad som händer i deras liv. Man lyssnar på ungdomen, stöttar och försöker att vara behjälplig. Fritidsledarna vågar vara känslomässigt sårbara. Man vill åstadkomma varma och trygga relationer som kännetecknas av ömsesidig tillit. Fritidsledarna menar att många ungdomar som besöker fritidsgården på annat håll saknar sådana relationer. Omtänksamhet betraktas som en positiv egenskap för ett fungerande samarbete med ungdomar, enlighet med Pettersson (2012).

Samtidigt betonar fritidsledarna sin roll som vuxen auktoritet; den som har till uppgift att vägleda, övervaka, sätta gränser och ställa krav.

Det är viktigt att jag får ungdomarna att förstå lite gränssättningar. Om du inte har regler hemma, då blir det svårt att komma hit och kanske få konsekvenser utifrån hur du är mot andra, när du inte får det hemma. Om du har en fritidsledare som du inte exakt vet var den står eller en som inte är tydlig om vad man får göra här inne, då blir det kaos. Så en som är tydlig så att de vet vad de får göra och inte göra här inne behövs. Finns inte det är det kört. (Fritidsledare 4)

Som fritidsledare är man skyldig att polisanmäla brottslighet som kommer till ens kännedom. Är man orolig för barnets välmående ska fritidsledaren göra en anmälan till socialtjänsten. "Men det är också viktigt att de vet om att vi har anmälningsplikt, om orosanmälningar och sånt. Om de skulle berätta för oss att de har gjort något brottsligt så måste vi anmäla det. Om de skulle slå nån här inne måste vi anmäla det. Vi måste ju följa alla dom lagarna också" (Fritidsledare 2). I egenskap av fritidsledare är man skyldig att utöva situationell social kontroll över den potentiellt avvikande ungdomen, man fyller en kontrollfunktion oavhängig av hur relationen mellan fritidsledaren och ungdomen ser ut, i likhet med Osgood et al (1996) definition av den auktoritetsfigur som kännetecknar strukturerade fritidsaktiviteter.

Tvetydigheten i rollen som fritidsledare beskrivs i många fall som en styrka eller medveten strategi av fritidsledarna själva. Man balanserar, likt poliserna Pettersson (2012) beskriver, mellan kontaktskapande och kontrollskapande roller i syfte att åstadkomma ett fungerande samarbete med ungdomarna. Man vill åstadkomma den form av *anknytning* som Hirschi (1969) menar binder ungdomen till konformitet. Däremot, i likhet med poliserna i Petterssons (2012) forskning, uttrycker vissa fritidsledare svårigheter i att navigera i gråzonen. Lyckas man inte med detta kan det uppstå förvirring hos ungdomen. En för auktoritär roll gör att autenticiteten i vad ungdomen upplever som en ömsesidig, varm och tillitsfull relation kan hotas och ungdomarna bryr sig inte längre om vad fritidsledaren tycker och tänker. En för vänskaplig roll gör att rollen som auktoritet och ledare förlorar i dignitet och ungdomen får intrycket av en kravlös tillvaro utan gränser. En fritidsledare uttrycker följande dilemma:

Ja... Det är lite svårt ibland. För att vi ska inte vara deras kompisar. Och vi är inte deras föräldrar. Och vi är inte socialarbetare, eller poliser, eller ja... Vi kan inte vara deras kompisar. För vi måste kunna säga till dem om de gör fel, och tillrättavisa om de inte följer reglerna. Men ändå liksom vara investerade i deras privatliv, deras mående, deras intressen. Vissa ungdomar berättar ju allt för en. De har ingen gränser alls. Och det kan vara en ganska svår balansgång. I alla fall tror jag från ungdomarnas sida. Att förstå att vi inte är deras vänner. Och där kan det krocka lite ibland, för vi har ju såklart ungdomar som alltid betar sig jättebra, och aldrig bryter regler. Och sen helt plötsligt kommer det ett tillfälle där dom bryter med reglerna. Och då måste vi helt plötsligt tillrättavisa dem. Och då kan de bli lite chockade. (Fritidsledare 2)

4.4 Balans i samverkan

Fritidsledarna uttrycker att relationen som ungdomarna har till sina föräldrar har en stor betydelse för hur ungdomen mår. "Det viktigaste är väl nästan om föräldrarna är närvarande och det är bra föräldrakontakt. Man märker ju på en gång om de har det bra

hemma. Har de det inte bra hemma och föräldrarna inte är där, då brukar det oftast inte vara så bra. Då är det oftast något som går ganska snett” (Fritidsledare 4). Likaså visar Ring (2017) att sociala band till föräldrar är viktigt och att en svag föräldratillsyn har ett starkt samband med brottsbelastning. Mahoney och Stattin (2000) hävdar att fritidsaktiviteter med hög struktur kan skapa tillitsfulla föräldrar-barn relationer till följd av att de innebär en bra samverkan med föräldrar, där de har koll på vad ungdomen gör och vart de är. På motsatt sätt beskrivs ostrukturerade aktiviteter, bland annat fritidsgårdar, som en arena där tillitsfulla förälder-barn relationer hämnas till följd av bristen på tillsyn från föräldrar.

Fritidsledarna vi har intervjuat uttrycker en varierande grad av välfungerande samverkan med föräldrar. Några uttrycker att relationen med föräldrarna är svår att uppnå. “Relationen till föräldrar är svår, vi försöker att involvera föräldrar och vi vill utveckla föräldraengagemanget” (Fritidsledare 3). Denna bild stämmer med Mahoneys och Stattins (2000) beskrivning av den bristande föräldratillsynen vid ostrukturerade fritidsaktiviteter. Trots att samverkan inte alltid är lätt, strävar fritidsledarna efter att engagera föräldrar i fritidsgårdens verksamhet. För det första kräver samtyckesregistreringen och kravet om föräldrars godkännande för deltagande på utflykter en viss grad av föräldratillsyn. Ytterligare erbjuder fritidsgårdarna tillfällen för föräldrar att komma till fritidsgården för att prata och ställa frågor om verksamheten. Fritidsledarna jobbar också med att förbättra föräldrarelationen genom att oftare kontakta föräldrar om positiva händelser kring deras barn. “Ofta blir det att vi ringer hem till föräldrar när något dåligt har hänt, men vi försöker att också ringa när något bra har hänt” (Fritidsledare 3). Att ringa hem till föräldrar om positiva händelser kan tänkas att skapa de tillitsfulla föräldrar-barn relationer som Ring (2017) visar fungerar brottspreventivt. Likaså kan fritidsgårdar bidra till att skapa den brottspreventiva *anknytning* till föräldrar som Hirschi (1969) beskriver i sin teori.

En fritidsgård upplever att de i sitt arbete har lyckats med att skapa goda relationer till föräldrar, och att samverkan med föräldrarna fungerar bra. “Vi har stannat länge på samma arbetsplats och följer barnen generation efter generation. Alla vet vem vi är, hur vi är som människor och vad vi vill /.../ Föräldrar marknadsför oss och skickar barnen

hit då de har förtroende för oss” (Fritidsledare 6). Under en längre tid har fritidsgården jobbat med att skapa förtroende från familjerna i området. Arbetet har tagit sin tid men de upplever att resultatet är lyckat. Samverkan med föräldrar är alltså mer nyanserad än den beskrivning Mahoney och Stattin (2000) gör av fritidsgårdarna. Trots att vissa fritidsgårdar upplever en brist på engagemang från föräldrarna, erbjuder de i likhet med mer högt strukturerade fritidsaktiviteter många möjligheter för att involvera föräldrarna i barnens liv på fritidsgården.

Samtliga fritidsgårdar har regelbundna SSPF-möten då de träffar skola, socialtjänst och polis. Fritidsgårdarna har flera funktioner i samverkan.

Dels så delger vi mycket viktig information. Vi hör och ser sånt som bara framkommer här. Vi kan ge information som andra inte annars hade fått. Samtidigt får vi till oss information som vi kan använda för att jobba på ett annat sätt med ungdomarna. Vi har inte samma förutsättningar som polisen, de får inte lov att göra allt och vi får inte lov att göra allt. (Fritidsledare 3)

Till följd av de tillitsfulla relationer som fritidsledarna har skapat till ungdomarna erhåller de information att delge de andra parterna i samverkan som de kan använda i sitt brottsförebyggande arbete. En fritidsledare uttrycker att polisen inte arbetar relationsskapande på samma sätt som fritidsgårdarna. “Polisen har inte tid att arbeta tidigt med ungdomarna i området på samma sätt som fritidsgårdarna” (Fritidsledare 4). Samtidigt har fritidsgårdar inte samma förutsättningar till formell kontroll som polisen.

Fritidsgården hjälper polisen och socialtjänsten i deras kontaktskapande arbete genom att bjuda in dem för att lära känna ungdomarna och diskutera ämnen som till exempel droger och våld i nära relationer. Flera fritidsledare menar att ungdomarna känner en stark rädsla och fientlighet gentemot såväl polis som socialtjänst. “När polisen kommer hit sticker ungdomarna. Ungdomarna har en bild av polisen baserad på att de kommer när det är problem” (Fritidsledare 1). Fritidsledarna använder social kontroll i form av *anknytning* (Hirschi 1969) till ungdomarna i syfte att stärka förtroendet gentemot

polisen och socialtjänst. Fritidsledarna försöker genom samtal få ungdomarna att förstå att polis och socialtjänst inte har för avsikt att skada dem.

Sammantaget, polis, socialtjänst och fritidsgårdar fyller olika funktioner och kompletterar varandra i det brottsförebyggande arbetet gentemot ungdomar.

Syftet som jag ser är att vi fyller en roll som inte finns någon annanstans. Man brukar säga att vi jobbar i mellanrummen, vi tar tag där det har trillat mellan stolarna. Det är väldigt mycket relationsbyggande. Att vara en vuxen trygg närvaro i ungdomens liv. (Fritidsledare 3)

Samverkan bidrar till att skapa den balans mellan kontakt och kontroll som Pettersson (2012) menar kännetecknar ett bra samarbete med ungdomarna i området. Flera fritidsledare efterfrågar däremot att även polisen ska arbeta mer relationsskapande då de olika angreppssätten skapar viss friktion i samverkan.

Det är inte den enklaste relationen då vi jobbar på så himla olika sätt. Men vi har en dialog med dem. Det har varit några gånger då vi tycker att polisen har varit alldeles för aggressiva då det kommit och då har vi varit tvungna att säga ifrån. Är det inte ett brott behöver ni inte agera på det här sättet...att hetsa /.../ De hade kunnat ha en positiv inverkan, men det måste vara en bra ingång i det. (Fritidsledare 3)

4.5 Sammanfattning analys

“Vissa ser det som att vi som jobbar på fritidsgårdar bara sitter och dricker kaffe. Det är allt vi gör“ (Fritidsledare 2).

Den rådande offentliga debatten såväl som forskningen belyser brottsprevention i egenskap av situationell kontroll. Fokus är i mångt och mycket på övervakning och straff. Mycket av den tidigare forskningen om fritidsgårdars brottsförebyggande roll är ett uttryck för denna ideologiproduktion. Fritidsgårdar beskrivs som bristfälliga i sin

kontroll av ungdomar till följd av deras avsaknad av struktur. Även om denna slutsats i viss mån kan vara sann och inneha visst värde ämnar vi genom våra fyra empiriskt förankrade exempel nyansera bilden av fritidsgårdars brottsförebyggande roll. Vi menar att fritidsledare gör mer än att dricka kaffe.

För det första, vi är under intrycket att det inom fritidsgårdarna finns bakomliggande strukturer i det som utåt kan upplevas som en ostrukturerad fritidsarena. Fritidsgårdarna erbjuder flera aktiviteter av hög struktur; regelbundna aktiviteter som övervakas och vägleds av fritidsledare. Fritidsgårdarna är också strukturerade då deltagandet i fritidsgårdarna är regelstyrt, både av formella regler och av normer som mer implicit ingår i fritidsgårdens kultur. Genom sin struktur erbjuder fritidsgården en viss grad av situationell kontroll då möjligheterna till att ägna sig åt avvikande beteenden minskar.

För det andra, den ostruktur som tidigare forskning argumenterar för som en form av kaos som genererar antisocialt beteende vill vi argumentera är ett viktigt komplement till den strukturerade delen av verksamheten. De ostrukturerade aktiviteterna motiverar ungdomarna i området till att besöka fritidsgårdarna. Mahoney, Stattin och Lord (2004) menar att det är viktigt att motverka att fritidsgården attraherar ungdomar med antisociala beteenden, då det skapar en social miljö som förstärker antisociala beteenden ytterligare. I motsats till Mahoney, Stattin och Lord (2004) menar vi att det finns en brottsförebyggande potential i fritidsgårdarnas delvis ostrukturerade karaktär, då de når ut till de ungdomarna som är i riskzonen.

Därtill, fritidsgårdens viktigaste brottspreventiva funktion finns i den interna sociala kontrollen som Hirschi (1969) benämner *anknytning* och *övertygelse*. Tillitsfulla och ömsesidiga relationer till andra binder oss till normer och stärker vår tro på dem och dessa relationer åstadkommer man inte med hjälp av enbart övervakning och regler. Fritidsgårdarnas till synes ostrukturerade verksamhet fyller ett relationsskapande syfte. Kravlöshet, lyhördhet, flexibilitet, passivitet, sårbarhet, lekfullhet, öppenhet är egenskaper fritidsledarna använder sig av för ett fungerande samarbete med ungdomarna. Konformitet blir mindre avhängigt av den situationella, mer repressiva formen av kontroll. Fritidsgårdarnas relationsskapande egenskap fyller i sin tur en viktig

funktion i samverkan genom att skapa balans till andra mer kontrollinriktade brottsförebyggande insatser som polis och socialtjänst.

5. Diskussion och slutsats

I denna uppsats har vi ämnat att besvara hur fritidsgårdars arbete kan verka brottsförebyggande. Detta har vi gjort genom att fokusera på hur fritidsgårdar balanserar mellan struktur och ostruktur i sin verksamhet. Genom vår analys har vi visat på hur *balansen mellan struktur och ostruktur* på fritidsgårdarna kan vara relationsskapande och därav brottsförebyggande i termer av Hirschis sociala band teori (1969).

Vi har samlat in vår empiri genom kvalitativa intervjuer med 6 fritidsledare från tre olika fritidsgårdar. Eftersom omfattningen på studien är begränsad så är inte resultatet generaliserbart till fritidsgårdar i allmänhet. Vi har avgränsat studien till fritidsgårdar i socioekonomiskt utsatta områden i Malmö. Ämne för framtida studier hade kunnat vara hur fritidsgårdars brottsförebyggande arbete skiljer mellan fritidsgårdar i utsatta områden och icke-utsatta områden där förutsättningarna ser annorlunda ut. Likaså hade det varit intressant att göra ytterligare en studie för att jämföra fritidsledarnas perspektiv med perspektivet hos de besökande ungdomarna. Genom en etnografisk studie kan man få en mer nyanserad bild av fritidsgårdarnas arbetssätt, som inte förlitar sig enbart på fritidsledarnas utsagor.

Trots studiens begränsade omfattning menar vi att vår slutsats bidrar med kunskap som kan tillämpas av verksamheter som erbjuder fritidsaktiviteter. Balansgången som vi har beskrivit, kan även tänkas att vara relevant för brottspreventiva insatser överlag, såsom polis, socialtjänst och skola. Till sist påstår vi för att vår studie bidrar till att nyansera det kontrollinriktade fokus i termer av övervakning och straff som präglar den allmänna debatten och forskningen kring brottsprevention idag. Detta gör vi genom att lyfta fram värden som ömsesidigt tillitsfulla relationer mellan ungdomarna och de vuxna som i sin yrkesverksamma roll kontrollerar ungdomar.

Källförteckning

Andersson, P. & Jordan, T. (2007). *Fritidsgården – en plats för samhällsbyggande?. Reflektioner kring Mixgården i Hammarkullen*. Tryggare Mänskligare Göteborg, Göteborg Stad.

<http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/Mixgarden.pdf>

Blomdahl, U., Elofsson, S. & Bergmark, K. (2022) *Ung Livsstil Malmö*. Malmö Stad
<https://www.unglivsstil.org/wp-content/uploads/2021/10/Ung-livsstil-Malmo-2021.pdf>

Bolmgren, F. (2024) Jimmie Åkesson: Dags att förklara krig mot gängen. *Expressen*, 11. april. <https://www.expressen.se/nyheter/sverige/jimmie-akesson-dags-att-forklara-krig-mot-gangen>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Brå. (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk: En studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13)

https://bra.se/download/18_5b53d7018b6ae31d242030/1705409912071/2023_13-Barn-och-unga-i-kriminella-natverk.pdf

Dir. 2023:112. *Skärpta regler för unga lagöverträdare*

<https://www.regeringen.se/contentassets/8cf67cb890304d0490764abe2d4df921/skarpta-regler-for-unga-lagovertradare-dir-2023-112.pdf>

Eldén, S. (2020). *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.

Geidne, S., Fredriksson, I., & Eriksson, C. (2016). "What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres?". *Health Education Journal*. 75(8). 972-985. <https://doi.org/10.1177/0017896916644001>

Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays in Face to Face Behavior*. Chicago: Aldine Publishing Company

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Ivert, A.K., Mellgren, C. (2023). *Uppföljning av sluta skjut: en strategi för att minska det grova våldet i Malmö*. Malmö Universitet

<https://bra.se/download/18.38c6d5ba188516fff57491c/1685361292757/Uppfo%CC%88ljning%20Sluta%20skjut%202023.pdf>

Kvale, S. & Brinkman, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Mahoney, J. L., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23, 113–127. doi:10.1006/jado.2000.0302

Mahoney, J. L., Stattin, H., & Lord, H. (2004). Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behaviour development: Selection influences and the moderating role of antisocial peers. *International Journal of Behavioral Development*, 28(6), 553-560. <https://doi.org/10.1080/01650250444000270>

Malmö Stad (2024). *Positiv utveckling på Södra Sofielund - inte längre särskilt utsatt enligt polisen*.

<https://malmo.se/Aktuellt/Artiklar-Malmo-stad/2023-12-05-Positiv-utveckling-pa-Sodra-Sofielund---inte-langre-sarskilt-utsatt-enligt-polisen.html> [2024-04-24]

Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (1996). Routine Activities and Individual Deviant Behavior. *American Sociological Review*, 61(4), 635–655. <https://doi.org/10.2307/2096397>

Pettersson, T. (2012). *Att balansera mellan kontroll och kontakt: Lokala polisens arbete med ungdomar*. Lund: Studentlitteratur

Ring, J. (2017). *Risikfaktorer och brott*. I Estrada, F. & Flyghed, J. (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur. s 93-129

Sahlin, I. (2000). *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Arkiv förlag

Tahvilzadeh, N., Kings, L. & Nazar, A. (2023). *Vägar till en jämlik fritid: en studie om meningsfull fritid och ojämlikt deltagande i Malmö Stads fritidsutbud*.

Fritidsförvaltningen i Malmö och Södertörns högskola.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1814461/FULLTEXT01.pdf>

Tavory, I. & Timmermans, S. (2014). *Abductive analysis: theorizing qualitative research*. The University Chicago Press

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wästerfors, D. (2009). *Konflikthantering i ungdomsvård ur ett sociologiskt perspektiv*. (Forskningsrapport SIS FoU; Vol. 3). Statens institutionsstyrelse.

<http://www.stat-inst.se/document/forskning3-09-konflikthantering-iungdomsvard-ur-ett-sociologiskt-perspektiv.pdf>

Bilaga 1. Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter som studerar sista året på kriminologiprogrammet på Lunds universitet. Under våren ska vi skriva kandidatuppsats om fritidsgårdars roll i det brottsförebyggande arbetet. Vi är intresserade av att besöka och intervjua medarbetare på fritidsgårdar i Malmö för att ta del av deras tankar och erfarenheter. Det vore kul om XXX fritidsgård kan tänka sig att delta!

Det insamlade materialet kommer att behandlas med konfidentialitet, det kommer att anonymiseras och inte användas utanför studiens syfte. Deltagande i studien är frivilligt och man får när som helst välja att hoppa av.

Intervjun tar ca 30-45 min.

Vi ser fram emot att höra från er!

Med vänliga hälsningar,
Ebba och Jenny

Kontakta oss gärna om ni har frågor och funderingar.

Ebba Vinberg
Mejl: XXX@student.lu.se
Tel: XXX

Jenny Boldermo Winsvold
Mejl: XXX@student.lu.se
Tel: XXX

LUND UNIVERSITY

Bilaga 2. Intervjuguide

Frågor om intervjuperson

- Hur länge har du arbetat på fritidsgården?
- Vad har du för yrkestitel?
- Har du någon relevant utbildning?

Fritidsgården struktur

- Beskriv aktiviteterna ni utför på fritidsgården.
 - Hur organiserade är aktiviteterna? Kan alla delta?
- Skulle du säga att ni har god uppfattning om vilka som befinner sig på fritidsgården?

Fritidsgårdens relationer

- Beskriv relationen mellan fritidsledare och ungdomar.
 - Arbetar ni med att förbättra relationen till ungdomarna? På vilket sätt?
- Beskriv relationen mellan ungdomarna på fritidsgården.
 - Arbetar ni med att förbättra relationen mellan ungdomarna? På vilket sätt?

Fritidsgårdens syfte

- Vad anser du är syftet med fritidsgården?
 - Anser ni att ni uppfyller / har förutsättningarna för att uppfylla syftet?

Fritidsgårdens samverkan

- Samverkar ni med närområdet?
 - Polis? Socialtjänst? Skola? Föräldrar? Ungdomarnas sociala liv utanför fritidsgården?
- Vilket syfte fyller ni i samverkan?

Hantering av avvikande beteenden

- Har ni regler för vad man får och inte får göra inom er verksamhet?
 - Hur förhåller ni er till ungdomar som inte följer dessa?
- Har det förekommit brottslighet på fritidsgården?
 - Hur har ni agerat då?
- På vilket sätt tror du att fritidsgårdar kan verka brottsförebyggande?

Har du några frågor eller något att tillägga?